

51.

Orbán László tájékoztató jelentése a szocialista országok
magyar irodalmáról (1970. január 30.)

[/Részlet/](#)

MŰVELŐDÉSÜGYI MINISZTERIUM

TÁJÉKOZTATÓ jelentés

a szocialista országokbeli magyar irodalommal való kapcsolatok alakulásáról
[\[...\]](#)

kapcsolatok problémáit, és úgy foglalt állást, hogy a jövőben nagyobb erőfeszítéseket kell tennünk e kapcsolatok fejlesztése érdekében. Egyetértőleg tudomásul vette az előterjesztésben vázolt gyakorlati tennivalókat: a szomszédos országokban születő magyar alkotások nagyobb mértékű átvételét, hazai terjesztését és kiadását, a magyar nyelvű folyóiratokkal és alkotóműhelyekkel való kapcsolatok fejlesztését, a külföldi magyar írók, művészek gyakoribb meghívását és hazai szerepeltetését. Ugyanakkor arra is felhívta a figyelmet, hogy törekedni kell a magyarlakta területekre irányuló kulturális exportunk növelésére. Mindezzel összefüggésben megbízta a Művelődésügyi Minisztériumot, hogy vizsgálja meg a Magyarországon élő nemzetiségek kulturális (iskolázási, lap, művészeti, népművelési stb.) viszonyait, és tegyen javaslatokat helyzetük javítására.²¹⁷

Az állásfoglalás nyomán a kapcsolatok majd minden területén kedvező változások indultak, részeredmények, hasznosítható tapasztalatok máris mutatkoznak. [...]

A kapcsolatok fejlesztésének másik oldalán, a hazai magyar irodalom „exportálásában” eddig csak a külföldi magyar folyóiratok működésében jelentkezett némi fejlődés: az utóbbi

²¹⁷ Az állásfoglalást lásd az I. fejezet 41. dokumentumában.

másfél évben több hazai magyar novellát, verset és tanulmányt közöltek, és egyidejűleg megnőtt érdeklődésük a magyar irodalom eseményei iránt. Még a romániai magyar folyóiratokban is megfigyelhető ez a tendencia. Az Utunk utóbbi számaiban például írtak Tersánszkyról, Benedek Marcellról, Illyés új verseskötetéről, Kegyenc című drámájáról, a készülő Dózsa-filmről stb.²¹⁸ Az Igaz Szóban jelentek meg Váci Mihály, Csanádi Imre, Nagy László versei, Örkény István írásai.²¹⁹ Az Igaz Szó Petőfi-számában Illyéstől, Lukácsy Sándortól, Benjamin Lászlótól, Simon Istvántól, Fekete Sándortól olvashattunk verset, illetve emlékező tanulmányt.²²⁰ – Az újvidéki Híd – ahogy a múltban is – szép számmal foglalkoztat itthoni írókat, de ahogy eddig is tette, most is főként a sajátos esztétikai arculatához közelebb álló tendenciák képviselőivel (Mészöly, Weöres, Károly Amy, Marshall [sic!] László, Tandori Dezső, **Eörsi István** stb.) reprezentálja ebbeli törekvéseit.²²¹ [...]

205–219), illetve a *Híd* című irodalmi, művészeti és társadalomtudományi folyóirat következő számaiban találkozhatunk a felsorolt írókkal: Mészöly Miklós: A Történet. 1968. 3. sz. 351–356. Pontos történetek, Útközben. 1968. 9. sz. 1016–1028.; Károlyi Amy: Anti-menny. 1968. 5. sz. 516–517. Szent Györgyöt legyőzi a sárkány. 1968. 10. sz. 1068–1069.; Marsall László versei uo. 518–522.; Eörsi István: A fogalmak tisztázásáért. 1968. 7–8. sz. 892–895.; Weöres Sándor: Elmeógyógyintézeti ápoltak versei. 1969. 3. sz. 307–311.; Tandori Dezső: A. Rimbaud a sivatagban forgat. 1969. 6. sz. 739–740.

Az MSZMP KB Tudományos, Közoktatási és Kulturális Osztályának tájékoztató jelentése a hazai írók műveinek külföldi kiküldésével kapcsolatban (1971. március 3.)

MSZMP KÖZPONTI BIZOTTSÁGA
TUDOMÁNYOS KÖZOKTATÁSI ÉS
KULTURÁLIS OSZTÁLY

Tu/1261/2

TÁJÉKOZTATÓ JELENTÉS

Hazai írók műveinek kiküldése külföldre²⁶⁷

I.

Az utóbbi években nőttek a hazai írók publikációs lehetőségei külföldön: elsősorban a szomszédos szocialista országok magyar nyelvű folyóiratai (a jugoszláviai Híd, Új Symposion; a pozsonyi Irodalmi Szemle; újabban időnként a romániai magyar lapok és folyóiratok), ezenkívül néhány emigrációs folyóirat is (pl. a párizsi Magyar Műhely; az NSZK-beli Pásztor-tűz²⁶⁸) szívesen közöl írásokat magyarországi szerzőktől. Érdeklődésük elsősorban a hazai írókkal, irodalmi élettel való kapcsolattartás természetes igényével, illetve azzal magyarázható, hogy egy-egy jelentősebb hazai író szerepeltetése csak növeli e folyóiratok tekintélyét olvasóik körében. A publikációs kapcsolatok létesítésénél kettős törekvés figyelhető meg: főként az emigrációbeli fórumok – nyilván a fellazítás jegyében vállalt feladatokból is következően – azon vannak, hogy az általuk oppozíciós helyzetűnek vélt írókat foglalkoztassák, és lehetőleg politikailag „pikáns”, „ellenzéki” írásokat közöljenek. A másik törekvés leginkább a jugoszláviai magyar lapoknál erősödik: sajátos „avantgarde”-vonalukat igyekeznek reprezentálni az övéknél jelentősebb hazai írók műveivel is.

Íróink egy nem túl számottevő hányada szívesen él az itt kínálkozó megjelenési lehetőségekkel. Az érdeklődők többsége, művészi rangot tekintve, nem a legjelentősebb írók közül kerül ki (pl. Illyés, Déry, Németh László, Juhász Ferenc, Nagy László stb. eddig nem publikált az említett lapokban). Inkább olyan írók küldik ki – esetenként „problematikus” – műveiket, akiket nem túlságosan „jegyeznek” a mai irodalmi értékrendben (Eörsi István, Sükösd Mihály stb.), másrésztől: azok a jelentősebb írók, akik nincsenek megelégedve a hazai irodalmi életben elfoglalt helyükkel (pl. Mészöly Miklós, Polinszky [sic!] János stb.).

²⁶⁷ E témához lásd az I. fejezet 36. dokumentumát is.

²⁶⁸ A *Pásztor-tűz* negyedévi irodalmi és kulturális folyóirat volt 1948 és 1969 között. Jäkli István alapította és adta ki 1948 februárjától a bajorországi Rosenheimben. 1953 áprilisában megvette a kölni Amerikai Magyar Kiadó és 1960 áprilisáig mint a müncheni *Új Hungária* irodalmi melléklete jelent meg. 1961-ben szünetelt a megjelenése. 1962-ben újra indult a Vörösmarty Irodalmi Kör negyedévi és irodalmi folyóirataként. 1965 januárjától újság alakban évente hatszor látott napvilágot. 1954-től évkönyveket adott ki. Szépirodalmat, fordításokat, irodalmi cikkeket és kritikákat közölt.

[...]

57.

Aczél György feljegyzése Molnár Ferencnek
az *Élet és Irodalomban* megjelent írásokról (1971. június 3.)

FELJEGYZÉS

Molnár Ferenc elvtársnak

Kedves Molnár elvtárs!

Átnéztem az *Élet és Irodalom* utolsó számait és az alábbi problémák vetődtek fel bennem a lappal kapcsolatban:

1. Nem tartom jó ízű dolognak, hogy Vercors magyarországi tartózkodásával egy

időben (az Ünnepi Könyvhét alkalmából hívták meg hazánkba) olyan cikk jelenjen meg, mint a Lázadás és megalkuvás az ÉS hasábjain.²⁷¹ Az elmarasztalás ilyen módjára szerintem semmi szükség, csak ártunk vele.

2. Az érettségi körüli rendkívül durva vita a legutóbbi és az azt megelőző számban nem hiszem, hogy helyes volt.²⁷²

3. A lap május 22-i száma riportot közölt az Egy kolónia alkonya címmel.²⁷³ Kérem ez ügyben Csendes Lajos elvtársat (Baranya megyei Pártbizottság) megkeresni, hogy a riportban foglaltak a valóságnak megfelelnek-e.

4. Ugyancsak május 22-i számban cikk jelent meg a Zrínyi Katonai Kiadó terveiről.²⁷⁴ Javaslom megvizsgálni, hogy a cikkben foglaltak összhangban vannak-e azzal a PB-határozattal, hogy profilírozni kell a kiadót. Ennek megvizsgálása után – amennyiben szükséges – javaslok ez ügyben beszélgetést a hadsereggel.

5. Meddig kell még Eörsi Ispuskás cikkeit eltűrni, mikor ül le vele valaki beszélni? „A mikrostruktúrák” című cikkében azt írja: „...Ha a Valóság cikkírója azt vetette volna fel, hogy miért fordulnak el a novellahősök ilyen nagy számban a közélettől és mi ennek a valóságalapja; vagy ha arról értekezett volna, hogy miért kerülnek el olyan szívesen az elevenbe vágó társadalmi összeütközéseket, akkor a divat pusztá konstatálásától eljutott volna valami irodalomszociológiai kiindulópontig; igaz ugyan, hogy esetleg csak a hálás utókor örömére...”²⁷⁵

Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy a cenzúra miatt csak az utókor tudhatja meg a mai valóságot?

6. A levelező hallgatók képzéséről mi hivatalosan megállapítjuk, hogy társadalmi vívmány, hosszú ideig fenntartandó közösségi és individuális érdek, mert vannak „későn érő” emberek, ezt miért kell megtámadni?²⁷⁶

Budapest, 1971. június 3.

(Aczél György)

[MOL M-KS 288. f. 36/1972/24. ő. e. Géppel írt tisztázatot Aczél György saját kezű aláírásával. A dokumentum elején kézzel írt feljegyzés: „Szabó e. nézze át az említett cikkeket.”]

²⁷¹ Réz Pál: Lázadás és megalkuvás. *Élet és Irodalom*, 1971. május 22. 10. Vercors: *A Meduza tutaja* című új regényének kritikájában Réz többek közt így vélekedett: „A pénzhamisítók és A Thibault-család örökségét kiteljesítő mű helyett érdekesen, ígéretesen induló, felületessé és valószínűtlenné sekélyesedő, a felesleges keretjáték ballasztjával súlyosbított regénykét kapunk.”

²⁷² Varga Vera: Félélemből – érett. *Élet és Irodalom*, 1971. május 22. 9., és Szenes Imre riportja: Érettségizett munkások. uo. 1971. május 29. 16.

²⁷³ Magyar László riportja: Egy kolónia alkonya. *Élet és Irodalom*, 1971. május 22. 16. A riport a pécsbányai bányatelepről történő elvándorlásról, elnéptelenedéséről, a bányászat válságáról számol be.

²⁷⁴ Bátki B. Mihály: A Zrínyi Katonai Kiadónál (A szellemi élet műhelyei). *Élet és Irodalom*, 1971. május 22. 7. A kiadó a hadtudományi ismeretterjesztő, valamint agitációs-propaganda írások mellett szépirodalmi műveket is adott ki.

²⁷⁵ Eörsi Ispván: Mikrostruktúrák. *Élet és Irodalom*, 1971. május 22. 2. Az idézetben említett cikk: Balla Zsolt: Presszó- és ágyirodalom hat „Körkép”-antológiában. *Valóság*, 1971. 4. sz. 39–47.

²⁷⁶ Aczél itt Méry Éva: Levelező hallgatók című cikkére utalhat, amelyben a szerző a levelező tagozaton folytatott főiskolai, egyetemi képzés helyett a nappali tagozat – társadalmi ösztöndíjhoz hasonló rendszerrel történő – kiszélesítését javasolta. Lásd *Élet és Irodalom*, 1971. május 22. 4.

61.

Simó Jenő tájékoztató jelentése az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Bizottságának a központi és vidéki irodalmi folyóiratok helyzetéről és a bizottság állásfoglalása (1972. március)

/Részlet/

MŰVELŐDÉSÜGYI MINISZTERIUM

*Tájékoztató jelentés az Agitációs és Propaganda Bizottság részére
a központi és vidéki folyóiratok helyzetéről*

Előadó: Dr. Simó Jenő

[...]

2. Eredmények, hiányosságok

a) Folyóirataink az irodalmi élet minden területét átfogják, és így felelősségük is ehhez mérendő. Munkásságuk pozitívumai között felsorolható mindazoknak a műveknek első publikálása, amelyek később könyvben is megjelentek, színházaink műsorain is szerepeltek, és amelyek az elmúlt évek irodalmi fejlődését fémjelzik. A teljesség igénye nélkül említjük meg, hogy Király István Ady könyvének részletei, Juhász Ferenc, Illyés Gyula, Benjámin László stb. új versei, Kertész Ákos Makra című regénye, Déry Tibor „Képzelt riport”-ja, Galgóczi Erzsébet Pókháló című filmnovellája először folyóiratban jelentek meg.²⁹⁶ És ugyancsak folyóiratokban lehetett először legjelentősebb új drámáinkat is megismerni: Illyés Gyula: Bölcsek a fán, Szakonyi Károly: Adáshiba, Darvas József: A térképen nem található, Örkény István: Tóték, Macskajáték stb.²⁹⁷

De a folyóiratok szépirodalmi rovatai mutatják a szerkesztői gyakorlat esetlegességét is, a megszületett alkotások nem eléggé átgondolt válogatását és közlését. A szerkesztők még mindig nem érzik át eléggé felelősségüket nemzetközi érdekeinkkel kapcsolatban, s olykor olyan közleményeket is megjelentetnek, amelyek sértik a szocialista internacionalizmust. (P. Császár István: Utazás című írása szovjetunióbeli élményeiről, Új Írás 1972. 3. sz.; egyes kitételei miatt Fábíán Gyula: Utunk évkönyv 1971, Kortárs 1971. 4. sz.; Nagy L. Sándor: Moszkvai színházi jegyzetek, Nagyvilág, 1970. 11. sz.)

Az elmúlt évek folyamán a közlési lehetőségek – helyesen – kibővültek, de ezen belül a szerkesztési hangsúlyok, arányok – általában a kiválasztás –, a szocialista törekvések előtérbe helyezése nem érvényesült a kívánalmaknak megfelelően. A folyóiratok nem egy száma olyan szépirodalmi összeállítást közöl, amelyben a mai élet negatívumai kerülnek előtérbe. Túlteng a hamis moralizálás, a hatalom és erkölcs konfliktusai, a mai nehézségek és összeütközések sorstragédiává torzításai. (Pl. Fenákel Judit: „K”-vonal, Kortárs 1971. 2. sz.; **Eörsi István: A tús, Kortárs 1971. 9. sz.**)

Gyakran találunk öncélú, funkció nélküli triviális nyelvhasználatot, (pl. Örkény István: Kavicsok, Új Írás, 1972. 1. sz.; Újhelyi János: Csúf játékok, Kortárs 1972. 1. sz.), néha pornográfia hajtó írást is (pl. Pünkösti Árpád: Gondságban, Tiszatáj, 1971. 1. sz.; Csurka István: Happening, Élet és Irodalom 1971. júl. 10. sz.), amelyek joggal sértik a szocialista közízlést.

Nagymértékben hiányoznak azok az írások, amelyek helyesen tükrözik a mai bonyolult jelenségeket, valamint a dolgozó osztályok életének alakulását. De a negatívista és torz írások megfelelő szelektálása a szerkesztői munkának csak egyik oldala, ennél lényegesebb lenne a korunk lényegét kifejező, szocialista szellemű alkotások megszületésének serkentése. Mégis

²⁹⁶ Király István: Ady és Babits. *Kortárs*, 1971. 5. sz. 675–686., illetve Két vers – két fajta értelmiségi magatartás (Babits Mihály: Május 23. Rákospalotán Ady Endre: Rengj csak, Föld). *Tiszatáj*, 1971. 6. sz. 483–493.; Juhász Ferenc: Új versek. *Új Írás*, 1972. 1. sz. 84–96.; Illyés Gyula: Százaz mosoly. *Alföld*, 1971. 9. sz. 57., illetve A „Tiszaták” verseiből. *Jelenkor*, 1971. 3. sz. 195–202. és Széles ünnepnap, Nápolyban. *Forrás*, 1971. 6. sz. 11.; Benjámin László: A határozatokra ki emlékszik ma már? *Kortárs*, 1968. 1. sz. 3–4., illetve Tavaszki köszöntés, Szocialisták, Mesterdalnokok, Intellektuális leoninusok, Egy kortárs költő olvasásakor, Egy volt költőre, Kényesebb – úgyszólván: igazi – modernek dala. 1971. 1. sz. 942–944.; Kertész Ákos: Makra. Regény. *Új Írás*, 1970. 7. sz. 24–53., 8. sz. 6–35. (Részletek korábban: 1969. 11. sz. 46–72., 12. sz. 36–62.); Déry Tibor: Képzelt riport egy amerikai popfesztiválról 1. rész. *Kortárs*, 1971. 1. sz. 57–94., 2. rész 1971. 2. sz. 173–203.; Galgóczi Erzsébet: Pókháló. *Kortárs*, 1971. 12. sz. 1851–1884.

²⁹⁷ Illyés Gyula: Bölcsek a fán. Tragédia tréfában elbeszélve. *Kortárs*, 1971. 5. sz. 719–759.; Szakonyi Károly: Adáshiba. Komédia 2 részben. *Új Írás*, 1970. 9. sz. 3–46.; Darvas József: A térképen nem található. *Új Írás*, 1969. 1. sz. 3–29., 2. sz. 21–40.; Örkény István: Tóték. *Kortárs*, 1966. 8. sz. 1220–1260., illetve Macskajáték. *Kortárs*. 1965. 6. sz. 846–894.